List 26.

Tečaj XVI.

NOVICE
gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo **vsako sredo** po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 30. junija 1858.

Od kosmatega ali bodečega grojzdjiča.

V poslednjih „Novicah“ smo obljubili, da bomo od kosmatega grojzdjiča (Stachelbeere, Agras), ktero je požlahnjeno prav okusno in se v naših vertih tudi že precej pogostoma nahaja, obširniše govorili.

Gospod Ferdinand Šmidt ga je priporočal v vélikem zboru takole: Kosmato grojzdjiče raste v naši deželi divje na več krajih po gojzdih, kakor na pr. na Krimu, na Mokriški gori, na Notrajnskem na Nanosu in v Podkraji itd. To grojzdjiče se skoraj vsaki zemlji prileže; tudi zime, naj bo še tako huda, se malokdaj vstraši, da bi pozeblo. Zasadí in zaplodi se pa prav lahko; tudi v kratkem času obilen sad obrodí. Že v tretjem, in še celó včasih v drugem letu boš tudi od tistega sladke jagode zobal, ki si ga iz semena zaredil. Pa grojzdjiče to ti bo tudi rodilo, če si ga iz korenininih odrastikov ali pa iz vejic zaredil.

Seme kosmatega grojzdjiča se jemlje za posetev z popolnoma zrelih požlahnjenih jagod, če se razmečkajo in potem izperejo. Seje se pa pozno v jeseni ali pa zgodaj zgodaj spomladi v suho zemljo in se pol palca na debelo s perstjo zaspè.

Če setev ni gosta, je najbolje, da se rastline na mestu pusté, in se še le potem, ko so že roditi jele (kar se v drugem ali tretjem letu zgodí), kam drugam presadé. Iz semena izrastle rastline se morajo pa v pervem in drugem letu pridno pleti, da jih plevél preveč ne zamorí.

Če pa sadiš izrastke iz korenin ali pa vejice, sadi jih zgodaj spomladi. Za zasadbo vejic vzemi eno leto stare mladike, ki se režejo in sadé preden berst poganjajo. Sadijo se po enem ali po dva čevlja dolge mladike v senčnat kraj, da jih suša preveč ne zamorí. Drugo leto pa, ko se je germovje že ukoreninilo, se presaja.

Kosmato grojzdjiče ni z zemljo zbiravčno; vsaka še tako pusta zemlja mu je dobra, se vé, da se v bolji zemlji tudi bolj ponaša; grojzdjiče to rodí celó v takih krajih, kjer ne rodí nobeno drugo sadno drevó. Zrelo grojzdjiče vsakdo rad zoblje; če se pa v mošt porabi ali s cukrom ukuha, ga posebno na gosposkih mizah veliko obrajtajo. Tudi dober vrisk (jesih) in žganje se dela iz jagod.

Kako se iz njega vino napravlja, nam bo kmali vodja kmetijske šole Hohenheimske, gosp. Lukas, na znanje dal, kar bomo ob svojem času tudi po „Novicah“ razglasili. — Do zdaj so se zrele jagode razmečkovale, in iz njih napravljeni mošt se je čez kake 3 ali 4 dní, ko so se zmečkane jagode že dovelj povrele, z osmim delom jabelčnika ali pa z vodo pomešal in izprešal, potem pa v kako čedno posodo vlil, da je na hladnem kraji nekoliko tednov pri miru stal.

So bile jagode popolnoma zrele in če se pri izprešanji in razmečkanji grojzdjiča ni nič napčnega zgodilo, bo ta pijača, ktero si tudi Gorenci lahko napravljajo, gotovo vsakemu po volji. Tega so me zagotovili mnogi najizverstneji sadjorejci, ko sem bil leta 1856 v Pragi pri 18. zboru nemških kmetovavcov in gojzdnarjev.

Kosmato grojzjiče, od kterega smo že večkrat rekli, da se tudi na pešeni zemlji, na suhi in skorej bi rekel na nerodovitni zemlji, dobro ponaša, bi se utegnilo tudi z velikim pridom na brežinah železne ceste zasaditi.

Gospodarske skušnje.

(Lanéne ali ogeršične preše) se prileżejo pitavni in molzni živini kaj dobro; lanéne pa so še bolje kakor ogeršične, ker v ogeršici je tudi nekaj ojstrega olja, ki ima precej močan duh, kterega želodec nobene živine ne more popolnoma prekuhati; gré tedaj z blatom od živine, in gnoj je za tega voljo včasih tako razjedljiv, da živina dobí na parkljih bolezen, ako se ji preobilo pokladajo ogeršične preše (Rüpskuchen). Treba je tedaj, da pravo mero dá, kdor lanéne ali ogeršične krovajce živini poklada. Skušnje, natanko izpeljane, učijo, da najbolje teknejo ogeršične preše molzni živini, ako se ji na 33 funtov sená ali kake druge klaje, ki za 32 funtov sená na dan zaleže, pridá še 2 funta imenovanih preš. Več jih dajati ni dobro. („Fortschritt.“)

(Najbolje so svinske šetine okoli kresa) in sploh mesca junija ali rožnika od takih svin, ki so za pleme; ta mesec se svinje golijo in svojo pozimsko odejo slečejo; takrat so šetine najdalje in najbolje (elastične). Lahko se svinjam takrat iz kože potegnejo ali izčešejo; nič jih to ne bolí, še dobro jim dé. Šetine iz poparjene kože niso pol toliko vredne kakor te, ktere se prav lahko dobro prodajo. Naj bi naši gospodarji in gospodinje manjših in večjih kmetij ne zanemarili tega sveta! Rusi dobro vejo, kdaj so šetine najbolje, zato jih pa tudi iz Rusovskega sila veliko prodajo v naše cesarstvo.

(Najbolja namaža, da leseníni ne škoduje moča in da ne trohni in ne gnjije) se naredí takole: Vzemi za zmes sledečih rečí več ali manj, kakor imaš več ali manj leseníne povleči, vselej pa v sledeči razmeri, da bode smôle (Harz) 50 delov, zmlete krede 40 delov, belega ojstrega peska (svišca) 300 delov ali pa tudi nekoliko manj, lanénega olja 4 dele, kotlovínske rudečíne (Kupferroth) 1 del in žeplene kisline (hudičevega olja) tudi 1 del. Smôla, kreda, pesek in lanéno olje se denejo skupaj kuhati v železnem kotlu, potem še le se pridene kotlovínska rudečina in hudičevo olje; zmes to dobro pomešaj in premešaj, in dokler je še vroča, namaži ž njo leseníno. Ta povlak je tako terden kakor kamen; nobena moča ga ne prejé. Tudi se dober kup naredí.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Konec.)

Za vsem tem so prišle volitve novih odbornikov na versto. Izvoljeni so bili z veliko večino glasov spet gospodje: Ferd. Šmidt, Andrej Malič in pa Mihael Ambrož.

Za temi so bili novi družbeniki voljeni.

Sledeči so bili izvoljeni kot častni udje: P. N. gosp. baron Karl Ludevik Bruck, c. kr. minister dnarstva, — gosp. knez Alojzi Lichtenstein, predsednik družbe kmet. na Dunaji, — gosp. knez Janez Adolf Schwarzenberg, predsednik družbe kmetijske v Pragi.

Za djanske ude unanje so bili izvoljeni: gospod prof. dr. Arnstein na Dunaji, — gosp. baron Edvard Hohenbruck, c. k. poglav. svetovavec, — gospod grof Henrik Larisch-Mönnich, grajšak na Krajnskem, — gospod dr. Jožef Lumbe, vodja politehnike v Pragi, — gosp. Jakob Nachtman, apotekar in posestnik na Štajerskem, — gosp. Juri Račič, kaplan c. k. mornarstva in papežev častni komornik v Terstu, — gosp. baron W. Frid. Riese-Stallburg, grajšak na Českem, — gosp. Jakob Sajovec, duhovnik v Beršeču v Istri, — gosp. Franc Šamal, véliki vertnar na Českem, — gosp. baron Ludevik Villa-Secca, grajšak v doljni Avstrii, — gosp. baron Vilhelm Wangenheim, nadzornik grajšine Klenovniške poleg Varaždina.

Za djanske ude domače so bili izvoljeni: Na priporočílo glavnega odbora: gosp. Vinc. Gurnik, c. k. višji expeditor južne železnice cesarske, — gosp. Vilelm Jettmar, svetovavec c. k. deželne vladije, — gosp. Ludevik Kranc, pooblastnik cukrarije ljubljanske, — gosp. Maurici Kraup, vodja predilnice ljubljanske, — gospod Janez Lapaine, c. k. okrajni predstojnik v Mokronogu, — gosp. Lovre Pintar, kaplan v Preddvoru, — gospod Jožef Roth, svetovavec c. k. deželne vladije, — gosp. dr. Maurici Schwarz, vodja grof Lariševih grajšin, — gosp. vitez Gustav Stöckel, nadgojzdnar kneza Windischgrätza v Logatcu, — gospod Janez Steska, svetovavec c. k. derž. računstva v Ljubljani, — gosp. Jožef Tekavčič, tergovec in posestnik v Mokronogu, — gosp. dr. Alojzi Valenta, c. k. profesor v Ljubljani, — gosp. Jož. Vogel, predstojnik eskomptne banke v Ljubljani. — Na priporočílo poddružnice kmet. Podberdske: gosp. Jernej Pevec, tergovec in posestnik. — Na predlog poddružnice Ribniške: gosp. Anton Čibašek, fajmošter v Škocijanu poleg Turjaka, — gospod tehant Ignaci Holzapfel v Ribnici, — gospod fajmošter Jože Lesjak v Soderšici, — gosp. fajmošter Alojzi Pibernik v Loškem potoku, — gosp. fajmošter Lovrenci Rant v Robu, — gospod Karl Rudež, posestnik v Ribnici. — Na priporočílo poddružnice Novomeške: gosp. Karl Fabiani, apotekar in posestnik v Novem mestu, — gospod Franc Kastelic, posetnik v Novem mestu, — gosp. Miklavž Karolović, c. k. stotnik in posestnik v Novem mestu, — gosp. Vilelm Lašan, c. k. okrajni predstojnik v Novem mestu, — gosp. pater Gracian Ziegler, profesor naravoslovja v Novem mestu. — Na priporočílo poddružnice Boštajnske: gospod fajmošter Ignaci Kutnar in gospod Edvard Stubel, posestnik v Ratečah. — Na priporočílo poddružnice Metliške: gosp. fajmošter Jernej Dolžan v Radovici, — gosp. fajmošter Anton Krašovic v Adleščih, — gosp. fajmošter Janez Skubic v Podzemlju, — gosp. Kašpar Veith, gojzdnar grajšine Gradac, — gospod fajmošter Franc Zörer v Vinici. — Na priporočílo poddružnice Kerško-Kostanjeviške: gosp. Avgust Paulin, grajšinski oskerbnik, — gospod Martin Hočevar, posestnik na Kerškem, — gosp. Jan. Logar, c. k. okrajni predstojnik v Kostanjevici, — gosp. Gustav Delkot, tergovec in posestnik v Kostanjevici. — Na priporočílo poddružnice Vipavske: gospod Vincenci Jevnikar, c. k. okrajni predstojnik v Vipavi, — gospod Matevž Kožuh, kurat v Sturji, — gospod Tadej grof Lantieri, grajšak v Vipavi, — gosp. Mihael Terčič, c. k. poštar in posestnik v Vipavi. — Na priporočílo poddružnice Idrijske: gosp. Luka Čeferin, podobar v Idrii, — gospod fajmošter Jožef Schwinger v Verhu, — gosp. Filip Wagner, c. k. okrajni adjunkt v Idrii. — Na priporočílo poddružnice Ložke: gosp. Janez Orehek, kaplan na Oblokah.

Poduk

za take, kteri niso zdravniki, kako oživljati dozdevnomertve in pomagati v naglih smertnih nevarnostih.

Kako z utonjenci ravnati?

1. Za iskanje in izlekovanje utopljencov bi bilo treba posebnega orodja: drogov za iskanje in pa kaveljna. Če tacega orodja ni in je treba utonjenca z navadnimi čolnarskimi drogmi iskati, je dobro paziti, da se utonjencov život ne poškodje.

2. Iz vode potegnjenemu se koj osnažijo usta pén, blata ali péska s kazavcom, gerlo s kosmatim koncom peresa, nosnice z pripravnim klinčkom ali zvitim papirčkom.

3. Potem se položi njegov život nekoliko sekúnd tako, da leží z obrazom in persmi nekoliko navzdol, da more voda iz sapnika skozi usta in nos odteči.

To se zgodi najberžeje, če se položí život podolgoma s trebuhom navzdol na kako desko ali dilo in se mu z vzdigovanjem enega konca deske pripravna lega navzdol dá; pri tem je treba utonjencu čêlo z roko podpérati in nekoliko višej deržati.

Bog ne prizadeni, utonjenca na glavo postavljati ali čez sod pokladati! To ga popolnoma umorí, če že pred ni bil mertev, ker se mu vsa krí navalí v možgane.

4. Utonjenec se prenese potem na pripravnih nosilnicah s podloženo glavo, znak ležeč, na pripravno mesto, in slečejo se mu vse oblačila, ktere ima še na sebi, in ogreva se kolikor je treba, da bi se oživel.

5. Ako je nesrečni pozimi v vodo padel in je njegov život oterpnjen kakor život zmerznjenca, ga je treba popred v snegu ali merzli vodi otajati, in potem previdno in počasi tako ogrevati, kakor bo pri zmerznjencih rečeno.

6. Ako je utonjenca pod milim nebom blizo vode oživljati, je treba:

a) njegov život pokriti do vratú s peskom na soncu sogretim, in kadar se pesek shladí, novega gorkejega na-nj pokladati, ali pa

b) položiti ga na sonce s podloženo glavo ali pa h kaki steni, pa tako, da mu sonce ne sije naravnost na glavo.

7. Ako se ogreva utonjenec v kakem poslopji, se položi

a) njegov život na pregreto céhto ali pa na pregret volnat koc in zavije se tudi v tako pregreto odejo, ali pa dene se

b) v toplo vodo do pers, na pol sedeč, z golo glavo, vratom in persmi; persi in herbet se mu umivajo s toplo vodo.

8. Da bi začel sopsti, je ravnati, kakor je bilo rečeno pri tistih, ki jih je strela zadela pod štev. 6, 7, 8.

9. S tako oživljenimi je vselej prav skerbno ravnati, ker se prav lahko priméri, da se njih prejšni stan verne, in dokler popolnoma ne okrevajo, potrebujejo dobre strežbe.

Imena novih denarjev.

Ker gospod Cigale želi, da bi se zastran imenovanja novih dnarjev tudi iz drugih slovenskih krajev kak glas slišal, naj tedaj tudi jaz svoje misli razodenem. Pogovarjal sem se o tem s kmeti. Penezi sploh imajo svoje ime 1) po svoji pravi ali tudi premenjeni veljavi: petica, petak, šestica, dvajsetica, stotak, Fünfer, ducatus, denarius itd. 2) po svoji rudi: zlat, srebernik, Gulden iz Gold, aureus

argenteus itd.; 3) po svoji podobi: krona, križevača, Kreuzer, groš, Groschen, sredlatin. grossus, to je, debel, solidus, kopejka itd.; 4) po vladarjih: karld'or, louisd'or itd.; 5) po krajih, mestih in deželah: dolar = tolar, floren, florenus od mesta Florencia iz 11. stoletja, rajnš — rajnški itd.; 6) ali še od drugod: zechino iz laškega „zecca“ kovnica itd. Denar po njegovi vrednosti imenovati in po rudi ni nasproti, je posebno za prosto ljudstvo prilično in prav, ter čem krajše, tem boljše. Zato sem stavim, samo da gosp. Cigale-tu željo spolnim:

„Einguldenstück“ bi najbolje bilo slovensko srebernik sploh, tedaj priličneje od nemškega „Gulden“ iz Gold; ali po veljavi stotak, — „Zweiguldenstück“ slovensko véliki srebernik ali dvojak, — „Viertelguldenstück“ slovenski četertak, štertak ali petindvajščak, petindvajšak, petindvajsetak, ali mali srebernik, — „Vereinsthaler“ pa, kjer je dobro vse denarje v nekako razméro z edendrugim spraviti, slovenski poldružnik ali kakor mi Štajarci izgovarjamo polderžnik, to je poldružni = poldrugi srebernik, „Doppelvereinsthaler“ slovenski véliki poldružnik, ali mali, veliki zveznik, — mali, véliki tolar itd.

V Hrastovci na Štajarskem. M. Glunec, učitelj.

Slovenec, pri novih stvaréh v zadregi zavoljo besede, mora neprestano se ozirati na ostala narečja slavenska; ona kažu mu, kako se ima deržati. Ta narečja mu kažu pravi put, kakor mornarju magnetična jigla. To je obče znano. O tom sem se jaz une dní sopet živo prepričal. Premišljeval sem, kako bi se novi denarji prilično imenovali. Vedil sem, da je to važno, ker se ne govori od nobene stvari posvetne toliko, kolikor od denarja — toga hlapona vse delavnosti človeške; vedil sem, da je važno ustanoviti stalno ta imena najpred med književniki, temi voditelji naroda, ker po njih dojdu ona potle med naše ljudstvo. Nisem mogel doseči jasne misli i to samo zato ne, ker nisem imel one magnetične igle, ktera bi mi kazala pravi put: jaz nisem vedel, kako te denarje imenuju ostala slavenska narečja. Kakor hitro sem pak prečital v „Novicah“ sostavek našega gosp. Cigale-ta, v kterom on to uči, se mi je razjasnilo vse na eden mah. To je gotovo: Vsaki spis, vsaki posel, v kterom se oziroma na ostala slavenska narečja i plemena, prihaja važen, krasen i jasen, kakor da bi ga osvetlovala prijazna svetla zarja. —

Od vseh Svetih letos se bude štelo uradno vse v novom denarju, v denarju avstrijanske vrednosti.

Imenujmo tada vse denarje, kteri nisu avstrijanske vrednosti — stare denarje: stari krajcar, stari groš, stara desetica, stara dvajsetica, stari goldinar, stari tolar . . . .

Novomu denarju — denarju avstrijanske vrednosti, v obče ni potreba pristavljati slova: novi, sadanji, zavezni denar. To se uže samo po sebi razume, da je novi, zavezni, ako ni stari denar. Ta slova se budu pristavljala samo od početka, po pervom novembru letos, i onda kadar bude hotel kdo bolje natenko določiti i poznamenovati, kakošen denar meni.

Imenujmo: Kreuzer, Groschen, Fünfkreuzerstück, Zehnkreuzerstück, Thaler, po slovensko: krajcar, groš, petica, desetica, tolar.

Ta imena su obična i znana vsemu slavenstvu avstrijanskomu, zato nam moraju biti, kakor zlata, i se vsakako zaderžati nepremenjena.

Fünfkreuzerstück, Zehnkreuzerstück se ne smeta imenovati: petak, desetak, ker to bi pomenilo bankovce po 5 i po 10 Gulden.

Thaler, to je: tolar; talir je serbsko, talar po poljsko skaženo; etimologično se piše: dolar, ker su se, kakor je bilo v „Novicah“ že rečeno, taki sreberniki počeli najpred kovati v Joahimovom „dolu“ v Čehih; v severni Ameriki se imenuje vsigdar etimologično: dolar; ako bi počeli Slaveni pisati po etimologično: dolar namesto tolar, jaz bi pristupil pri tej priči. Vendar to ni nič važnoga.

Imenujmo: Vereinsthaler, Doppelvereinsthaler po slovensko: mali tolar, véliki tolar.

Tako je to prestavljeno v slovenskom deržavnom zakoniku, ki je najizverstnejša prestava iz vseh avstrijansko-slavenskih deželnih zakonikov. Kako je to lepo, kako naravno i kako jasno! Mali tolar, véliki tolar, pa starí tolarji s starimi svojimi imeni. Ni potreba nam se mučiti i pristavljati slova: nemški ali kupčijski, ali srednji ali cesarski tolar; ni potreba nam dolgih, težkih i složenih slov za „Doppelvereinsthaler“ napravljati: talir duplon ali trofo-rintnik; dvoutolarak ali tŕyzlatnik; dwutalar ali trzyzło-towka, kakor imaju ostala naša slavenska plemena. Tudi slova: „novi ali zavezni ali (od 1. novembra) sadanji“ tolar ne bude potreba pristavljati, nego samo jednoduho: mali i véliki tolar i stari tolarji.

Imenujmo: Einguldenstück, Zweiguldenstück po slovensko: zlatnik, dvozlatnik.

Ne moremo drugače. Prav je, da se je dalo v slovenskom deželnom zakoniku slovo tudjemu goldinarju i gerdomu koroškomu rajnišu; v vesolnom širošírokom slavenskom svetu ni nikdo imenoval „Gulden“ goldinar, nego samo mi Slovenci, — nikdo rajniš (rajnišar pomeni tudi „Hengst“), nego samo Korošci i Štajarci. Kako pa budemo imenovali v napred „Gulden“?

Po slavensko, kakor ga imenuju drugi Slaveni! „Einguldenstück“ se imenuje po česko: zlatnik, po rusko: **золотникъ**, po poljsko i rusinsko isto tako, samo da je spola ženskoga: złotowka. Zlatnik je slovo slavenskoga korena, zato lehko razumljivo i se ložeje upelje, nego slovo tudjega korena, i čto je iz vsega najvažnejše, ono je razširjeno čudnovito daleko po svetu slavenskom, ker je navadno i obično 60 milijonom Slavenov. „Forint“ ni iz daleka tako pripravno slovo, ker je tudje (ptuje) i ima uže v tretjič prekrojenu i predelanu suknjicu, najpred „florenus“, onda „fiorino“ i zatim „forint“; to slovo je premalo razširjeno, je navadno samo Horvatom i avstrijanskim Serbljem, vsih vkup blizo 4 milijone; Serblji v Kneževini šteju obično po tolarjih, v Turčiji pa po turskom denarju. Zlatnik je toliko pripravnejše slovo od tudjega forinta, kolikor je 60 milijonov več od 4 milijonov.

Zlatnik (Gulden), res, da ni iz zlata, je le iz srebra: pa saj tudi goldinar ni bil iz „golda“ tudi le iz srebra ali celó le iz papirja: ako se je mogel tudji sreberni goldinar udomačiti pri Slovencih, toliko ložeje se bude udomačil slavenski zlatnik. Zlat ne pomeni samo Čehom, Poljakom, Rusinom i Rusom Gulden: nego je pomenil nekada tudi Slovencem toliko kakor „Silbergulden“, zato se vsigdar, vsaj na Koroškem, pravi „rus“ zlat, kadar ima biti „Goldstück.“

Imenujmo: „Viertelguldenstück“ po slovensko: četvertina.

Ni potreba pristavljati: goldinarjeva, zlatnikova četvertina; to se uže samo po sebi razume. Tako je to tudi v ruščini. Jaz imam srebernik rusk kovan leta 1856, na jedni strani stojí: **МОНЕТА ПОЛТИНА** = moneta poltina, i velja blizo pol našega tolarja, zato se imenuje prav prikladno: poltina, i ravno tako prikladno moremo mi vpeljati slovo: četvertina za „Viertel.“ — Na drugi strani stoji okrog: **ЧИСТАГО СЕРЕБРА 2 ЗОЛОТНИКА 10½ ДОЛЕЙ** = čistoga serebra dva zolotnika 10½ dolej, to je po slovensko: čistega srebra dva zlatnika 10½ delov. Iz toga se vidi, da je slovo: zlatnik (goldinar) obično tudi v ruščini, ne vem koliko velja; naj velja kolikor hoče — i da je obično: poltina i da moremo tudi mi upeljati slovo: četvertina.

*

Imenujmo: „Banknote“ po 5, 10, 100 i po 1000 zlatnikov po slovensko: petak, desetak, stotak, tisučak; i zlati denar: krona, polkrona.

Tako imenujmo sami te denarje v spisih, tako pa učimo tudi ljudstvo po priložnosti i mladinu v učiliščih imenovati te denarje, da se nam ne ugnezdé „guldenstikelni“, „Ferajnstolarji“ pa „firkelni“ med ljudstvom.

Majar.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Tudi naši dozdanji slovarji so jako napek spisani. Naj se mi ne šteje v zlo, ako brez okoliša povem, kako bi menil, da naj se pišejo take knjige. Perva je: brez ostre kritike ni upati izverstnega dela nikjer, pa tudi tukaj ne! Vsakej besedi v njih bi se moral dati ravno tisti pomen, v kterem se govori med narodom; ne kakor se komu zdí, da bi bilo morda bolje. Vsaka bi morala biti dobra, zares navadna, ravno tako pisana, kakor se rabi, a ne samosvoje zasuknjena, ali pa morda še le takrat skovana po naši slabi sedanji navadi, — kovati je laže kakor iskati! Kako čudno je, na pr., znadložena slovarska beseda: „véliki nadlógar!! = oberforstmeister. Ako se to kje govorí, gotovo se rabi le v šali za smešen priimek! Poslušanja vredno je še zdaj, kar je uže leta 1814 Kopitar slovanskim slovničarjem in slovárščekom pretil: „Wann werden es doch die lexicographen und grammatikenschreiber begreifen, dass sie nur die statistiker, nicht die gesetzgeber der sprache sind: beide sollen nur treu inventiren und beschreiben, was und wie es ist; ihre oft sehr unreife meinung, wie es allenfalls besser wäre, dürfen sie höchstens in noten beibringen!“ — Gotovo bi se jeziku dostikrat jako ustreglo, posebno v slovarjih, ko bi puščali stare besede, daravno so morda neslovenske, če nismo do zdaj še zalotili nikjer med narodom čisto domače. Kaj nam pomaga, da lošamo jezik z lažnjivo lepotico? Zanamci bodo metali, če Bog dá, med pleve vse, kar je slabo zgrajenega. Tù je zopet Vuk mož, kakoršnega manjka Slovencem; izpoznal je, da „rečnik“ mora besede zbirati, ne delati! Saj ni ne tolika nesreča ne sramota, ako imamo tudi v bukvah kako ptujko, brezi ktere dan danes ni, pa tudi biti ne more noben jezik, kolikor jih ljudje govorijo po vsi široki zemlji; huje pak je, da ne znamo po domače misliti, da ne znamo slovenski zavijati stavkov! Ta skaza, če se vterdi v jeziku, nikakor se ne dá z lepo izriniti; vdomači se najpervo v knjigah, ker pisatelj pisatelja praznoglavo posnemlje; potem pak zajde tudi v narod. Vse kaj druzega pa je s ptujimi besedami, ker pervič jezika ne skrunijo v njegovem kórenu; drugič pa, kar je neznano v tem kraji, to se čisto govori v druzem; in kader izvemo, kako je tej ali tej reči pravo ime, gotovo se ga bo vsak z veseljem poprijel. Po tacem bi se jezik res nekoliko počasneje gladil in mikal; ali mikal bi se v resnici, gladil bi se na terdnem stalu. Prešerin, akoravno besed ni koval, pa vender bi rekel, da je pomogel jeziku več od marsikterega druzega pevca, ki po svoje prederzno ugnéta slovenščino. Germanizne, kolikor jih ima v pisanji, te je uže najdel med ljudstvom; a sam ni pridil in pačil, ampak lepšal je govor.

Vernimo se zopet k svoji reči! Za slovarje smo še jako premalo pobrali med narodom. Dobilo se je res uže lepo reč blagá; pa kdo si upa reči, da smo polovico zajeli? Moralo bi se marljivo preiskati še mnogo krajev, posebno tacih, koder je slovenščina lepša in čisteja. Vem, da ne bomo najdli vsega, če s tim pridneje iščemo, ker v živem jeziku ne more obseči noben slovar vsega bogastva; ali storiti nam je vsaj toliko, kolikor se dá. Bilo bi pa tudi od neizrečene koristi, da bi se zvesto pregledale vse mape, vse kerstne bukve po slovenskem. Dosti dosti blaga je zakopanega v imenih, ki jih imajo nektere osebe, travnici, njive, hribje, doline in gojzdje; dosti besed, kterih jako pogrešamo, leži tamkaj brez dela. Res da so nektere med njimi uže ostarele; pa vender, ako manjka druzih, menim, da je marsiktera splošne rabe vrednеja od vsih novo spleteníčenih, od mnozih, ki jih jemljemo temu ali unemu narečju. Koliko bi zasledili starih korenik, a koliko lepega nauka in pravil, kako naj Slovenec sostavlja in nareja, česar nima! Našlo bi se morda, kakor je bil uže lani gospod Terstenjak v „Novicah“ opomnil, tudi kaj novega važnega za zgodovino, celó za mitologijo. Ali prebiraje stare liste bi človek zopet moral tehtati, kaj je prav, kaj so popačili pisarji; zato naj bi ljudi poslušal pri vsih tistih imenih, ki se dan danes še govore. V Laščah na pr. vém da stojí v cerkvenih bukvah: „Slívica, Úlaka“ (vaška imena); pa kmetje pravijo: „Slévica (Sl(i)evica, Ólaka.“ Med naj lepše slovenske besede spada ime dolenske vasi: „Tehoboj“, kjer so nahajali letošnjo zimo červe na snegu. To ime se v cerkvenem zapisniku skoraj gotovo bere tako, kakor smo ga brali v „Novicah“, namreč: „Tihaboj“; ali sto in stokrat sem slišal na svoja ušesa, da ljudjé izrekajo: „Téhoboj (Te(j)hoboj).“ Kdo nam bo razjasnil pravi pomen? Pri nas ne gré drugače: od ljudstva se moramo učiti, kakor zopet iz druge strani moramo podučevati ljudstvo. Le na taki vzajemni podlagi smemo upati, da nam bo napredovalo slovstvo; le to je pravi pot, po kterem se bomo krepko uperli ptujčevanju, ki na-nas pritiska od vseh straní. Zaverniti bi se utegnilo, da je tako zvesto prebiranje prezamudno; da se ne more dokončati vsaj tako hitro ne. — Tega ne taji nihče; vse je truda polno, vse je zamudno, kar se s pridom dela, kar se bliža popolnomosti; le šušmarija sama je lahka in nagla! Slovenec ne more upati mecenatov; priložnosti, kakoršno so nam dali milostljivi ljubljanski knez in škof, ne bomo zopet tako hitro imeli, ali pa morda nikoli več ne; ravno zato pa nam je velika dolžnost, da se ta reč končá, kolikor je mogoče izverstno, pa ne po verhu. Naj se zgotovi pet ali deset let pozneje, zato ne bo nič hudega, da le ne bo samo obširno, ampak tudi veljavno, kar se bo pisalo; to je perva in poglavitna potreba! Tako delo bi bilo večen spomin, večna slava vsim, ki so imeli kaj opravka ž njim; bilo bi narodov zaklad in krepka bramba jezikovi skazi.

(Dalje sledí.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXXVIII.

Iz lončarjeve njive pridemo spet v dolino, pa že konec Gahéne, kjer se z dolino Siloe sklepa. Tù je nek globok vodnjak, ki mu „Nehemijev vodnjak“ pravijo. To ime izhaja iz sledeče prigodbe (II. Mach. cap. I. v. 18): „Ko namreč Nebukadnecar začne Jeruzalem oblegovati, vzamejo nekteri duhovni, ki so bili pravemu Bogu še zvesti ostali, sveti ogenj v tempeljnu z altarja, ga prenesejo skrivaj v ta globoki, pa že davno popolnoma suhi vodnjak in ga tù skrijejo, ker za suhi vodnjak ni nihče več maral in vedil. Po preteklih sedemdeset letih babilonske sužnosti pošlje kralj perziški po zatertem babilonskem kraljestvu Nehemija v Judejo, da bi Jeruzalem in tempelj spet sozidal. Le počasi se zida tempelj in grozovito razdjano mesto, in ko je tempelj toliko dodelan, da se služba Božja v njem lahko opravlja, pošlje Nehemija po ogenj vnuke unih pobožnih duhovnov, ki so bili sveti ogenj skrili, kteri so po domačem sporočilu za omenjeni vodnjak vedili;

pa namesti ognja najdejo na dnu prej suhega vodnjaka obilo nekake motne goste vode. Nehemija pa ne obupa, ampak si dá te goste vode prinesti, in poškropi z njo daritev in derva na altarji, ki ga je bil spet napravil; in kakor hitro solnce altar obsije, se uname pričo ljudstva velik ogenj, in požre daritev. — Zavolj tega čudeža, kterega spomin so obhajali Judje potem s slovesnimi obletnicami, se imenuje vodnjak ta še dan današnji „Nehemijev vodnjak.“

Jeruzalemcom in celi okolici je Nehemijev vodnjak tudi znamenje dobre ali slabe letine. Ako se namreč vodnjak pozimi o deževnem vremenu do verha napolne in voda jako vreti in visoko kipeti začne, je to znamenje dobre letine, in vse je veselo; celó terdi sirovi Siloečani so za nekaj časa prijazni in priljudni, hité k studencu, zajemajo bistre hladne vode, ter jo nosijo po vsem Jeruzalemu premožnišim družinam in posebno samostanom, latinskemu, gerškemu in armenskemu, pa se vé da ne zavolj letine, ampak da kaj „bakšiša“ dobé ali kak dober dar ulovijo.

Poleg vodnjaka se vidijo podertine nekega starega poslopja, ki pa gotovo niso toliko stare, kakor jih nekteri delajo. Mnogi terdijo namreč, da so ostanjki nekega tempeljna, ki ga je bil perzijanski kralj Artakserks tù sozidal; pa na pervi pogled vsak lahko vidi, da zidovje to je veliko poznejših časov.

Tù ali malo višje proti vasi Siloe smo imeli pred seboj na desni žalostno znamenje človeške slabosti in čudovite čaravne močí, ki jo imajo miki ženske lepote čez možko serce, namreč sloveči hrib, ki mu sveto pismo „Mons offensionis“, to je, hrib pohujšanja pravi. Hrib ta se derží oljske gore na njenem južnem koncu, in zato ga štejejo nekteri k ti gori; pa ker ga sveto pismo od te gore razločuje in mu posebno lastno ime daja, ga ne gré ž njo mešati. Tudi je vès drugač od oljske gore, in znamenje zaverženja njegovega se že od daleč vidi. Ne drevesa, ne narmanjše koče, tudi ne germa ne kakoršne koli si bodi rastljine, še trave ne najdeš na njem; druzega ni tù kot strašne skale in golo kamnje. V starodavnih časih pa je bil gotovo lepo obraščen in obdelan — lepa prijetna pristava, da ne rečem — raj; drugač bi ne imel sedaj gerdega sramotnega imena „hrib pohujšanja.“ Glej, prijatel dragi, kako revna stvar je vendar človek! Kako lahko in nenadoma zgreší pravo pot, če se ženskim mikom preveč omrežiti dá! — Salomon je bil spervega tudi mož po volji Božji kakor oče njegov; bil je kralj čudovite modrosti. Ko ga pa žené in prileżnice njegove, ki jih je mnogo mnogo imel, s svojimi miki omrežijo, postane milovanja vreden revež, odstopi od pravega Boga, zabrede v nespametno molikovanje in pohujša celo kraljestvo. Na tem, sedaj res žalostnem, takrat pa gotovo prijetnem hribu napravi veliko altarjev mnogoverstnim molikom, ki so jih molile žene njegove, ki so večidel ptujke bile, ter daruje — nekdaj najmodrejši kralj — daruje, ženskim svojim ustreči, praznim kamnitim in lesénim bogovom! Kolika nespamet in koliko pohujšanje je bilo to vsem poštenim Izraelovim sinovom! — Po vsi pravici gré tedaj hribu ime „mons offensionis“ — „hrib pohujšanja.“

Na stermem bregu tega z nespametnim molikovanjem oskrunjenega hriba stojí nad dolino Siloe vas enakega imena. Hiše so vse od perve do zadnje le nizke, tesne, revne koče, bolj hlevom ko človeškim prebivališčem podobne. Ker je tod kamnja dovolj in še preveč, so pohištva vse zidane, toda slabo, in vse imajo plošnjate strehe, kakor je v jutrovih deželah povsod navada. — Ko je Kristus pogubo jeruzalemskega mesta prerokoval in djal: „Kdor je na strehi, naj ne hodi v hišo kaj vzet“, je znabiti ob enem na to vas kazal; zakaj tù je besede njegove lahko vsak brez vsega razlaganja razumel. Ker so namreč hiše v vasi Siloe vse nizke, in ker prek hriba stojé, je človek lahko z enim samim skokom iz strehe na hribu — in v hipu tudi za hribom, in se lahko otmè. — Ljudjé te vasí pa so, kakor sem že opomnil, terdi, sirovi in nepriljudni, da v celi okolici jeruzalemski nikjer taki, in „džaur“ to je „neverni pes“, kakor nas Evropejce imenujejo, se jim približa malokdaj, da bi ga ne zasramovali, in prešerni otroci še s kamnjem ne lučali.

Pod vasjo v dolini Siloe je polno vertov s kuhinsko zelenjavo. Res, da niso obdelani, kakor bi lahko bili, vendar je človek vesél, da vidi v kamniti zanemarjeni jeruzalemski okolici, ki je bolj puščavi podobna, kakor okolici precej velikega mesta, saj nekoliko zelenega, in jih z radostjo ogleduje. — Ti majhni revni vertiči, edini okrog Jeruzalema, namestujejo nekdanje krasne kraljeve verte, ki so zginili kakor kralji judovski.

Ko od južne straní po dolini napredovamo in omenjene verte ogledujemo, nas pater Andrej pri nekem drevesu na levi poleg poti na enkrat ustavi rekoč: Glejte, gospodje, tù-le so nekdaj preroka Izaija mučili in umorili. — Hudobni kralj Manase ga k smerti obsodi, in da bi smert britkejša bila in mučenje krutneje, ga dá z leséno pilo ali žago čez sredo prepiliti. — Drevo je jako zakrivljeno, pa ne še prav staro, pri tléh obzidano, brestu podobno.

V teh krajih, dragi moj, je vsaka stopnja zanimiva. Tù najdeš sled kakega preroka, tam kakega aposteljna, tù spet kakega mučenca, in tam kakega spokornika, ki je po ojstri pokori iz razujzdanega grešnika se posvetil. Kraji so res žalostni in pusti; al vsaka stopnja v njih je, kakor vidiš, zanimiva.

(Dalje sledí.)

Iz Ljubljane do Žirov.

Potopisne čertice.

„Blagor mu, kdor deleč od mestnih homatij očetovo polje s svojimi voliči obdeluje“ — tako je pač resnično govoril že v starodavnih časih pesnik Horaci. „Blagor mu, kdor deleč od mestnih homatij in mestnega prahú more saj poleti bivati na kmetih“ — sem si mislil unidan, ko sem v dragi družbici zjutraj zgodaj zapustil sivo Ljubljano in na povabílo preljubega prijatla in šolskega tovarša, gosp. fajmoštra Majnika čez Loko in Poljane potoval v Žir. Hladna sapica je pihljala in po mestni soparci ohlapljene pljuča nam krepčala; tisuč in tisuč mavric je v rôsi košatega deteljnega perja ljubko igralo, škerjančki pa so jutranjo molitev Gospodu nebes in zemlje veseli žvergoleli: vse vse nas je navdajalo z radostjo neskončno.

Če pa kam potujem, si vzamem vselej listek papirja seboj, da si zaznamovam to in uno. Marsikaj sem si zapisal tudi na tem prijetnem potovanji. Naj vzamem nektere zaznamke iz torbice potopisne in jih povém v „Novicah“; morebiti ne bode napčno.

Prijazne poti čez Goričanje v Loko ne bodem popisoval. Bili smo kmali v pisani Loki in toliko ostali v novi gosp. Guzelitovi gostivnici, da se je čili konjič enmalo oddahnil. Začudili smo se nad Guzelitovim poslopjem, ktero bi lepo stalo tudi na Dunaji: tako veliko, pripravno in zalo je. Peljal nas je prijazni gospodar tudi v „kazino“, ktera, tudi v Guzelitovi hiši, lepo pričuje, da je Ločanjem mar za družno življenje. Sploh se je loško mestice poslednje leta dokaj ozaljšalo in zlasti od ljubljanske straní dopada popotniku, kteri, če je šel na grad in mu je bilo, kakor nam prijazno, dovoljeno, iz staniša gosp. kantonskega poglavarja pogledati krog sebe, bode nehoté zaklical, da lepšega ozira ni lahko kje, kakor je tukaj.

Kmali smo odrinili iz Loke in se peljali po Poljanski dolini. Cesta je gladka kakor po mizi, in tako lepa kakor najlepša cesarska. Pri vsaki stopnji se je vidilo, da kantonski predstojnik gosp. Pajk marljivo skerbí za tisti občni pas, kteri veže ljudí z ljudmí. Dobre ceste so velika dobrota vsaki soseski. Poleg cestá pa smo vidili tudi večidel

prav lepe žive meje, ktere so nam kazale, da tù stanujejo pridni gospodarji. „Pokaži mi plot, in povedal ti bom, kakošen je gospodar!“ je pač resničen pregovor. Celo pot, skozi vse doline, noter do Žirov, moramo reči, da so nam čedne hiše, pridno obdelano polje, lepa živina itd. prav vesele priče bile, da tù stanuje umno in pridno ljudstvo. Zapazili smo sicer tudi marsikaj, česar bi želel, da bi drugače bilo, in ker rad odkritoserčno povém, kar mi serce teží, bom povedal na povratku iz Žirov to in uno. Zakaj hiteli smo, da bi kmali popoldne dospeli do svojega cilj in konca.

Kar nam je medpotoma veselje nekoliko grenilo, bila je kaplanija v Poljanah. Kakor kure, kadar se spravljajo na večer spat, smo lezli tudi mi po gredah zunaj bajte skerpanih (zakaj hiša se ne more to poslopje imenovati), da bi obiskali prečastitega našega Rodoljuba Ledinskega, slavnega pesnika in nabiravca národnih pesem. Oba gospoda kaplana terpita poterpežljivo kakor Job nevarno pot po gredah gori in doli in pa srež v izbah pozimi. Vendar mislimo, da to ne bo in da ne more dolgo tako biti, in da čedni Poljanci, ki si pridno zaljšajo svojo lepo cerkev, ne bojo dalje zanemarjali stanovanja svojih gospodov kaplanov, ktero je madež celi fari in v pokoro gospodom.

Pa hitimo dalje, če ne, ne pridemo do Žirov.

Ob cesti iz Trebije do Žirovskega in Podgore bomo omenili nekoliko nazaj gredé. Ko se peljemo skozi vas Selo in beremo napis na kantonski cestni tabli, je konjič naš se hotel splašiti, — zakaj? ker je iz voza slišal grozno krohotanje. Brali smo namreč na ti tabli, ktera, kakor vsaka, ima po višjem ukazu zaznamovati imé kraja v nemškem in slovenskem jeziku, napisano nemško ime „Nassellu.“ Ali je mogoče še huje spačiti imé Selo? V besedici s štirimi pismenkami pet napak!! Če bi se že ime vasí pisalo z lokalom, bi se moglo pisati na Selu, ne pa petkrat napčno „Nassellu.“ Naj sedaj kdo izmed tistih naših zgodovinskih družbenikov, ki nam hočejo vse naše stare domače besede na ptuje kopito prestrojiti, pride čez besedo „Nasselu“, in kmali bo najdel nemško besedo Nass (mokro) v tem imenu, in sto medvedov bo stavil, da je res tako, ker žirovski svet je močiren: ergo Selo ni slovensko in ne pravo ime, ampak „Nafsellu“ ali „Nafselle“ zavoljo močirnega kraja!!

Komaj smo dobro se dosmejali, se pripeljemo v vas, v ktero nam ostanjki prijaznega drevoreda pot kažejo, — beremo tablo: ali smo v Žiréh? — pa kaj spet najdemo? „Šir“ je stalo na tabli. Neki kmečk kritikar je sicer že počečkal Š, ker se je tudi njemu Š prenaroden zdel, in brali smo še skor bolj Sir kakor Šir — namesto Žir!! Opomnimo to častiti kantonski gosposki v Idrii, ktera je dala te table pisati, da človek, kteremu je ogled pisanih tabel izročila, ji gotovo ni povedal teh gerdih napak, ktere ljudém krive imena oznanujejo. Nadjamo se, da bo dala vse to popraviti, in pregledati še vse druge njenega kantona, ker misliti je, če je od Sela do Žirov na dveh tablah v dveh imenih šest gerdih pogreškov, da jih bo po vsem idrijskem kantonu na cente. (Konec sl.)

Národna pesem iz okolice Varaždinske.

Prvo leto služil,
Kokoš sem zaslužil;
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Drugo leto služil,
Racu sem zaslužil;
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš itd.

Tretjo leto služil,
Gusku sem zaslužil;
Moja guska vodu pluska,
Moja raca itd.

Štrto leto služil,
Puru sem zaslužil;
Moja pura vodu dura,
Moja guska itd.

Peto leto služil,
Tele sem zaslužil;
Moje tele z repom mele,
Moja pura itd.

Šesto leto služil,
Kravu sem zaslužil;
Krava veli: doji mene,
Moje tele itd.

Sedmo leto služil,
Vola sem zaslužil;
Volek veli: vozi z menum,
Krava veli: itd.

Osmo leto služil,
Konja sem zaslužil;
Konjek veli: jaši mene,
Krava veli: itd.

Deveto leto služil,
Hižu sem zaslužil;
Hiža veli: stanuj v meni,
Konjek veli: itd.

Deseto leto služil,
Ženu sem zaslužil;
Žena veli: ljubi mene,
Hiža veli: stanuj v meni,
Konjek veli: jaši mene,
Volek veli: vozi z menum,
Krava veli: doji mene,
Moje tele z repom mele,
Moja pura vodu dura,
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Zapisal M. Kračmanov.

Novičar iz avstrijanskih krajev.

Iz Marburga o Kresu. Ker me pogostoma prijatelji iz vseh kotov slovenskih po dolgih in kratkih pismih vprašujejo: kako stojí s preselitvo presvetlega laboškega škofa v Marburg, bodi jim to pisemce za javni odgovor. Da se preselitva bode zgodila, o tem ni dvombe več; al kadaj, se ne vé še za gotovo. Najpervlje je treba dogotoviti poslopje za svetlega škofa. Pod streho je že res, tudi mizarji so večidel dogotovili svoje dela, ravno tako utegnejo tudi malarji biti za dva mesca gotovi z malanjem sobán. Al čeravno poslopje bode kmalo pripravljeno, je vendar še več ovér za berzo preselitev, in sicer poprava stolne cerkve. V cerkvi še je dosti dela. Véliki altar še ni pozlačen; orglje, ktere bodo imele 26 registrov, tudi niso še gotove; dalje ni še izdelano molišče (oratorium), svetišče (sacristia) in dosti drugih rečí. Poleg tega še ni zgotovljeno semenišče, akoravno marljivo tudi že v njem se dela. Vendar vse to bi se dalo dogotoviti do konca oktobra, ako ne bode manjkalo delavcov, kterih nam iztočna in koroška železnica obilo jemljete, in pa — dnarjev. Podpisana je sicer lepa glavnica; al po malem se vplačuje. Komur je tedaj mar za skorno preselitev, naj hitro našteje obljubljeno šumico, in naj jo pošlje v Marburg. Ako pa hočemo, da bode vse tako izpeljano, kakor terja čast Božja, dostojanstvo sv. cerkve, in poštenje slovenskega naroda, bodemo še globleje v mošnjico segnuli in darovali veličastnemu namenu. Pa še ene ovére moram omeniti. Kakor čujem, ni še se nič zgodilo za uredenje in obmejašenje nove škofije. V razpisu sv. očeta papeža je škofijska meja naznamljena po političiški meji marburžkega okraja, ker presvetli metropolit so mislili, da je politiška meja potegnjena po jeziku, kar pa ni res. V gradčkem okrožji stojí še nekoliko slovenskih far, druge so slovensko-nemške, ktere bode laboška škofija vsikdar ložeje oskerbljavala kakor sekovska. Vse te fare, kakor: apačka, novocerkvena, špielfeldska, gomilska, lučka, kopelska, dušečka in soboška morejo se laboški škofiji priverči. Artikel X. dekreta sv. konsistorijalne congregacije od 20. maja 1857, v kterem se vse, kar se nove laboške škofije tiče, predpisuje, je sledečega zapopadka: „K tej katedralni cerkvi (sv. Janeza Kerstnika v Marburgu) se ima tudi tista stran škofijska priverči, ktera, kakor o ednakem času napravljeni konsistorijalni dekret predpisuje, od sekovske škofije bode ločena.“ V tem konsistorijalnem dekretu poslanem svetlemu sekovskemu škofu se imenujejo vse fare sekovske škofije, ktere so v marburžkem okrožji. Po takem bi gori omenjene fare za laboško škofijo zgubili? To pa ni res. V ravno tem desetem članku so še pristavljene sledeče besede: „vendar si sv. apostoljski sedež prihrani pravico: da se ta škofija (naimre laboška) iz novega na tenje (concinnius) obmejašiti zamore, kakor so tudi že sveti oče papež sklenili, in po novem kongregacijonalnem dekretu to novo točneje obmejašenje zapovedali bodo.“ Iz tega pristavka se vidi, da je celó lahko dobiti gori omenjene fare k la-

boški škofiji, samo naj dotični gospodi farmeštri in dekani bodo toliko rodoljubni, da prošnje pošljejo svetlemu sologra-škemu metropolitu, kteri so od sv. očeta papeža postavljeni za polnovlastnika tega uredenja škofijskega. Temeljitih vzrokov ne bode manjkalo, in kolikor mi pravičnega gosp. metropolita poznamo, bodo oni brez vsega pomislika v to obmejašenje privolili; graški vse častivredni ordinarijat pa tudi ne more nič proti temu reči, ker so sveti oče papež „in principio“ izrekli točneje, to je: potrebšinam slovenskih vernih ovčic primerno obmejašenje. Častivredna predstojnika jareninskega in lučkega dekanata bodeta kot rojena Slovenca gotovo skerbela za izpolnitev teh zadev; — nju ovezuje k temu vest, dušna korist vernih ovčic, in ljubezen do roda slovenskega, kterega slavna sina sta in brez dvombe bodeta zmiraj ostala. Glejte, rodoljubi dragi, to so ovére za skorno preselitev, ktere vendar niso velike in se dajo še letos premagati, samo treba je resne volje. — Drugih novíc je malo pri nas. 21. junija so se na marburžkem gimnaziji začele pismene preskušnje zrelosti (mature) in 28., 29. in 30. julija bodo ustmene. Šole bodemo sklenili zadnjega julija, na kteri dan bodemo tudi stoletnico marburžkega gimnazija obhajali. Pri tej priložnosti želimo utemeljiti podporno družtvo za uboge dijake (učence). Pošljem Vam tukaj prošnjo s preserčno željo, da bi padla na milostive serca! Razglasite jo po naših „Novicah“, da roma od hiše do hiše in donese obilo darov.

Prošnja.

C. kr. mariborski gimnazij obhaja konec tekočega šolskega leta 1857/58 slovesno stoletnico svojega obstanka. Velikega pomena za učilišče je to, da se s to slovesnostjo sklada prevažna zgodba za mariborsko zgodovino: preselitva starega in čestitega knezovladiškega sedeža od sv. Andreja v laboški dolini v glavno okrožno mesto pri Dravi. Nadjaje se z veselo svestjo očinskega varstva prečastitega g. knezovladika, pričakuje mariborski gimnazij s početkom drugega stoletja nove dobe, polne blagoslovja in sreče. Obilno množenje učencov v poslednjih letih, zlasti pa letošnjega, v kterem je število ukahlepne mladine tako narastlo, da se je morala za pervi gimnazijski razred sporednica napraviti; čilo znanstveno življenje, ktero krepko ohraniti, se je trudilo učiteljstvo prešinjeno od visokega pomena svojega poklica; hvaležno priznanje prijetnih razmer, ktere blagor posameznikov in celega učilišča pospešujejo, čemur so učeniki in učenci hvalo dolžni: vse to zagotavlja, da tudi blago učiliščno razcvetanje ne bode zaostajalo za krepko povzdigo cerkvenega, družtvenega in obertnega življenja mariborskega mesta, česar že v bližnjih letih pričakujemo. Edino sicer je, kar bi moglo radostni pogled v prihodnjost kaliti, namreč skerb, da bi morala dosti veča polovica dijakov na mariborskem učilišču od siromaških slovenskih kmetov zavoljo ubožtva in reve drug poklic iskati, ker živež je drag in dragota vsako leto večja. Pa imamo v močno tolažbo daleč znano resnico, da ni lahko gimnazija v celem cesarstvu, kteri bi večjo hvalo bil dolžan svojim dobrotnikom in darovnikom, kakor mariborsko učilišče darljivosti visoko zaslužene županije, ki je gimnazij prav lepo oskerbela, ter dobrotljivosti bogatih in ubogih meščanov. Podpisano ravnateljstvo se očitno zahvaljuje za to, da ne le vselej darljivo duhovništvo, ne samo bogati višji stanovi in pošteni meščani, temoč tudi celó ubožnejši ljudje, ki težavno vsakdanji kruh služijo, poleg svojih otročičev tudi druge siromaške učence k obedu povabljajo.

Opiraje se na dostikrat izkušeno dobrotljivost Mariborščanov, — na zvesti in hvaležni spomin vseh tistih, ki so jo kor ubogi dijačci nekda sami poskusili; — na prijazni spomin onih, kteri so tù počeli znanstveno se omikovati in sedaj že dosegši svoj namen delajo v uredih in dostojnostih se derzno podpisano ravnateljstvo v imenu vsega učiteljstva to-le prositi:

„Kdor se dobrotljivo udeleži napredka c. k. gimnazija, naj k slovesnemu obhajanji stoletnega obstanka tega učilišča milostljivi dar podelí na pomoč verlim in ubogim dijakom.“

Podpisano ravnateljstvo nameruje namreč sovsema skladno z vsemkolikim učiteljstvom, z dovoljenjem visokega c. kr. namestništva in pod prigledom domače slavne c. k. okrajne gosposke iz darov, ktere blagi dobrotniki in častiti prijatelji učilišču izročijo, do leta 1857 le životareče „Podporno družtvo za uboge dijake“ z nabranimi prineski osnovati in na dolge čase nerazpadno ustanoviti. Iz obresti založne istine ali kapitala bodo vsekdar iz začetka novega šolskega leta, 4. dan oktobra, na godovno našega najmilostivnejšega gospoda in cesarja Franca Jožefa I., za zimo dobivali obleko resnično siromaški dijaki, kteri so preteklega polletja izverstno napredovali; če pa bi kaj obresti preostalo, za to se bodo nakupile potrebne knige in pisalstva ali druge potrebne rečí za uboge učence.

Osnova li se po sreči ta zaloga, bode menda s tem ustanovilo učiteljstvo c. k. mariborškega gimnazija, kteremu je privoščeno pervo učiliščno stoletnico obhajati, temu veličastnemu hipu terden spominek, pa tudi učeči se mladeži v prihodnjost veselo letnico, o kteri se naj, z ozirom na ljubezen Božjo, blagovoljnost in milost našega veličastnega cesarja in dobrotljivost miloserčnih darovnikov, učenci opominjajo na blago upanje, ki ga domovina naslanja na omikane, zveste in verle sinove.

Namirnico ali pobotni list za dobrotljivo poslane zneske daja ravnateljstvo c. k. mariborskega gimnazija.

C. k. gimnazijsko ravnateljstvo v Mariboru 20. vélikega travna 1858. Adolph Lang s. r., ravnatelj.

Juri Matjašič, verski učnik na višjem gimnaziji. Martin Terstenjak, verski učnik na nižjem gimnaziji.

Iz Kopra 19. jun. B. — Naj povém kaj o zadevah svile (žide) iz teh krajev. V Istri redijo posebno v primorskih mestih veliko svilnih gosenc. V središču Istre se po pridnih okrožnih poglavarjih, po duhovnih in po drugih zvedenih možeh ta reja od dné do dné bolj razširja, in upati je, če Bog kakošne nesreče ne pošlje, da bo ta reja svilnih červičev revščino čedalje bolj odganjala in blagostanje naših ljudí čedalje bolje povišala. O da bi se tudi na Krajnskem reja svilnih gosenc pri kmetih zbudila! V Istro, to malo deželico — je prišlo lani, kakor mi pravijo, 300 tavžent gold. za svilo! Ali mislite, da bi toliko dnarja Krajncom preveč mošnje raztergalo? Menim, da ne! V Kopru (Capodistria) pa je na vsem Primorskem najimenitniši sejm za svilne mešičke (kokone). Lani se je je tukaj taužent funtov zvagalo in prodalo. Letos že dva tedna prihajajo po malem svilni mešički lesem; zdaj se je pa še le prav sejm unel, in cena se je ugotovila. Vsa cena pa se ravná po bolji ali slabejši robi. Če so kokoni lepi in za seme pripravni, se prodajajo od 1 do 2 gold. funt, drugi so pa po 40 kr. do goldinarja funt. Talijani so močno in že pred več časom privreli v Istro, si dobrega semena iskat, in drago plačujejo, kjer lepe in zdrave kokone najdejo; za drugo žido pa nič kaj ne porajtajo, in tud do zdaj malo kupujejo. Murbino listje za rejo svilnih gosenc se je iz začetka po 4, 5, tudi po 8 kr. funt prodajalo. Zdaj pa je boljši kup tudi po 1 kr. funt., ker pravijo, da so mnogi červiči zboleli in pomerli. Govorí se res nekaj tudi tukaj od bolezni svilnih červičev; al berž da je to le bolj upitje zvitih kupcov kakor pa resnica, ker s tem hrupom ceno tlačijo in svilne mešičke bolji kup dobivajo. Če Vam je všeč, bom pa o napredovanji sejma še pisal kaj in kako, da se bote tudi na Krajnskem znali ponašati zastran cene židnih mešičkov. *) Z Bogom!

*) Lepo prosimo; ker močno bote ustregli s takim zanesljivim oznanilom vsem svilorejcom ne le na Krajnskem, temoč tudi na Štajarskem in povsod drugod, kamor pridejo naše „Novice.“ Vred.

Iz Šmartna pri Kranji. Povedale so zadnjič „Novice“ žalostno prigodbo iz naše okolice; naj povejo v n o v o s v a r í l o, kako nevarno je se kopati v velikih vodah, še to, da v nedeljo 13. dan t. m. je šlo čvetero fantinov po 12 do 15 let starih se kopat v derečo Savo blizo Kranja; hipoma ustane hrup med ljudmí, da je največji izmed njih utonil. Pregloboko je bil zbredel in dereči volovi so ga pod se spravili, da ga ni bilo več na dan. Misli si vsak lahko žalost in strah dobrih staršev pa tudi drugih ljudí.

P. Pfeifer.

Iz Tersta. Za Kapucinarski samostan se je doslej nabralo 32.111 gold. 38 kr. sr. za Resselov spominek pa 6252 gold. 24 kr.

Novičar iz raznih krajev.

Iz Dunaja. V celim cesarstvu je ta čas 605 ž e b c a r i j z 2.388 žebci. Po deželah pride žebcarij na zgornjo in doljno Avstrijo, Solnogradsko in Tiroljsko 50 s 171 žebci; na Štajarsko, Koroško, Krajnsko, Primorje in Frijulsko 82 s 310 žebci; na Česko 107 s 568 žebci; na Moravsko in Sileżko 60 s 314; na Galicio in Krakovsko 70 z 267 žebci; na Bukovino 15 s 60 žebci; na Ogersko 122 s 470 žebci; na Erdeljsko 60 s 159 žebci, zadnjič na Horvaško, Slavonsko in vojaško Krajino 38 žebcarij z 69 žebci.

— 22. t. m. se je pripeljalo iz Hamburga tisto s e b r o nazaj na Dunaj, ktero je o lanski kupčijski stiski narodna banka Hamburgu posodila. 21 voz je bilo treba, da so prepeljali srebro do hramov narodne banke.

— Na Dunaju pridno podérajo staro ozidje okoli mesta; 23. junija so prišle mestne vrata „Stubenthor“ na versto.

Iz Prage. „Slov. Novine“ pišejo: Te dní je bil odgernjen podstavek, na kterem bo stala podoba m a r š a l a R a d e c k i - g a in ima sledeči napis v českem jeziku: „Polnimu maršalkovi hraběti Josefovi Radeckému z Radce, vuodci udašneho vojska ve Vlašich 1849—1850.“

— 20. t. m. se je unela s slamo pokrita koča v Zabehlicu pri Pragi. V enem hipu so bile tri bližnje tudi s slamo krite hiše v ognju. Viditi, da njegova hiša gori, ne iše eden pogorelcov druzega orodja kakor rovnico. Ko mu jo prinesejo, steče, ne gledé na svoje ostalo premoženje, k dimniku, v kterega zidovju urno skoplje luknjo, potem postavi pred njo vagan in kako se zavzamejo vsi pričujoči, ko začnejo iz čudovite dnarnice s r e b e r n e d v a j s e t i c e rožljati, kterih je bilo lepo število. Da bi bil svoj sreberni dnar prav dobro shranil, ga je v dimnik zazidal!

Iz Černe gore. Černogorske zadéve še ne bodo tako kmali uravnane, ker bodo še poprej z e m l j o m é r c i obraz Černe gore in mejašnih dežel naredili, preden se bodo konferencije v Carigradu začele.

Iz Italijanskega. „Cyrill in Method“ piše: Pred nekimi dnevi so bili sv. oče papež na sprehodu; ko vidijo moža omedléti in prašajo, kdo da je, jim odgovori ljudstvo: J u d je. — Č l o v e k je, rečejo sv. oče, velijo ubozega moža v svojo kočijo posaditi in na njegov dom peljati. Ko se pripeljejo v svoje poslopje, pošljejo nemudoma zdravnika k njemu, drug dan pa svojega sluga, prašat, kako se počuti bolnik.

— I z R i m a 11. junija. — Sveti oče so vedno v z d r a v n i š k i s k e r b n o s t i. Zdravnikov volja je, da bi sv. oče nič ne sedeli, ampak v čistem zraku se prehajali. Dostikrat jahajo celega pol dne v senčnatem vertu vatikanskem, navadno v družbi kakega kardinala. Ker so pa zlo vertoglavnosti podverženi, se je bati, da bi jih kdaj na konji kaka nesreča ne zadela.

— Ni prazna govorica ne, da Francozje C i v i t a v e c c h i o bolj in bolj uterjujejo, kakor so tudi a n g e l j s k i g r a d poslednje leta že uterdili.

— I z N a p o l e. Razgrajanje V e z u v a je še vedno strašno, še celo kraljev grad je v veliki nevarnosti. Mnogo, mnogo lepih vinogradov je že lava podsula in ne dá se še misliti, kdaj bo tega konec.

Iz Francozkega. V poslednji sêji so pooblanstenci se komaj nekoliko naprej pomaknili. Černogorsko zadevo bodo še le po končanih konferencijah v pretres vzeli, kar pa Moldovo in Valahijo utiče, si stojé zdaj, ko na zedinjenje nihče več ne misli, trije načerti nasproti, namreč: 1. Volitev h o s p o d a r a v vsaki teh dveh dežel in poterjenje tajistega po turški vladi; 2. volitev treh k a n d i d a t o v, izmed kterih bi turška vlada voliti imela; 3. neposrednja volitev hospodarov po turški vladi.

— Maršal P e l i s s i e r se je nek diplamatične časti v Londonu tako naveličal, da silno prosi, ga od ondi nazaj poklicati. Če še dalje v Londonu ostane, pravi nek, mora po njem biti. Slišati je, da ga bo berž po končanih konferencijah grof V a l e v s k i iz silne nadloge kot francozk poročnik rešil, namest Valevskega bo pa D r o u i n d e l ' H u y s ministerstvo unanjih zadév prevzel.

— V mnogih časnikih je bilo poslednji čas brati, da ste se avstrijanska in turška vlada pogodile zastran pomirjenja B o s n e in H e r c e g o v i n e. „Constitutionnel“ piše, da ni kar nič resnice v tem.

— Francozki časnik „Courrier du Havre“ je dal pregled v r o č i h p o l é t i j od najstarejih časov do leta 1858. Učeni, kteri je ta pregled sostavil, misli, da more iz tega posneti, da bodo vroče polétja, ki so se 1857 začele, še š t i r i l e t a, to je do 1861 terpele.

— Minister mornarstva je ukazal, da morajo biti vse v o j n e b a r k e, ktere se predelujejo ali izdelujejo, do konca prihodnjega leta dodelane.

— V poslednjem ministerskem zboru v St. Cloud-u je bilo sklenjeno, o b č n o v o d s t v o z a v a r n o s t i n p o l i c i j s t v o ustanoviti. Tako pišejo belgijski časniki iz Pariza.

— Francozka vlada je poslala dve barki manje verste v jadransko morje, in misliti se dá, da namerja, ondi si s t a n o v i t n o p o s t a j o narediti.

— „Moniteur“ je natisnil po časniku „Echo de l' Est, dopis o stanji polja, iz kterega se zvé, da bodo na Francozkem o b i l o ž i t a pridelali.

— Turški pooblastenec pri konferencijah v Parizu, F u a d paša, je nekoliko obolel, zavoljo tega so sêje odložene.

Iz Angležkega. Že večkrat omenjeni R a r e y, kteri ima skrivnost, zverine krotiti, je ukrotil v zverinjaku v Londonu c e b r o, ktera je bila silno divja, tako, da hodi zdaj za njim kakor najkrotkeji pes.

Iz Greškiga. Atinski časnik „l' Espérance“ pripoveduje, da so našli blizo sela Arnaulti, ne dalječ od Farsala, grob o č a k a z d r a v n i k o v, H i p p o k r a t a. Napis na grobu ne dá dvomiti, da je Hippokratov. V grobu so našli zlato palico v podobi kače, zlato verižico in plošico v podobi vezilca, verh tega pa še bronast dopersen kip Hippokratovemu podoben. Vse to so poslali v Carigrad. — Bil je pa H i p p o k r a t najstareji in najslavneji gréški zdravnik, kteri je živel 400, ali kakor nekteri terdijo, celo 600 let pred Kristusom.

Iz Turškega. Vstaja na otoku K a n d i a je vsaj za zdaj potišena. Prejšni poglavar je odstavljen in na njegovo mesto postavljen S a m i p a š a, dosedaj minister šolstva. S o l i m a n p a š a, kteri je bil s 4 bataljoni vojakov v Hercegovino in Bosno namenjen, je odrinil na Kandio z njimi.

☞ *Kmetijska družba je prejela iz Reke naročilo na* **6000** *sadnih divjakov do prihodnje jeseni. Kdor jih kaj ima (jabelk, hrušk in druzih), naj dá berž družbi na znanje: koliko in kakošnih divjakov in po čim jih pripelje v jeseni do Ljubljane ali pa do Reke. Toda mož beseda mora biti, kdor bo kaj ponudil.*

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**